

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Pásztor Mihály*

Cím: *A pesti nagy árviz*

Forrás: *Pesti Manló*

Byp.
(Helv)

1905 IV 9
(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

614.81

Hely

Idő

"1905"

Személy

Helyszám

A pesti nagy árviz.

Vasárnap délben ünnepe lesz Budapestnek. Évek óta halogatták, prolongálták ezt az ünnepet. Most is kelletlenül fogták hozzá. A városházán olyan régi adósságnak nézték, amelyet nem szívesen fizet meg az ember, mert azt hiszi, hogy tulajdonképpen nem tartozik vele. Hiszen van is a dologban valami. Ha jól meggondoljuk, a holnap ünnep tulajdonképpen a pesti nagy árviz emlékünnep. S mi van azon ünnepelni való, hogy ezernyolcszázharmincyolcban a Duna előntötte Pestet. Az ember szívesebben gondol a kellemes dolgokra, mint a kellemetlenekre. Ami kellemetlen, örülünk, hogy elmúlt. Vesztett csatáknak nem szokás obeliszket állítani. Pedig az árviz emléke vesztett csata emléke. A víz, ez a rettenetes elem, vitta a csatát az emberi tehetetlenséggel s ő lett a győztes. Ez az oka, hogy a főváros voltaképpen nem a nagy és pusztító árviznek emelt emléket. Holló Barnabás reliefjén az árviz csak keret, a hős rajta Wesselényi Miklós, az «árvizi hajós». De az a lepel, mely a polgármester szavára holnap délben lehull az «árvizi hajós» emlékeről, nemcsak Holló Barnabás reliefjét fedi el, hanem elföd egy borzalmas katasztrófát, mely hatvanhét évvel ezelőti elpusztította Pestet s megölt százötveneg embert. Holnap föltámad a multak ködéből a rémületes katasztrófa emléke, megelevenedik az életüket féltő emberek halálkiáltása. A polgármester elmondja majd az ünneplők ezreinek: mint törtek át a gáton a hullámok s miképp gázoltak végig a városban. Gerendák recsegték, tornyok inogtak, rémesen kongott a félrevert harang. És a legnagyobb veszedelemben, amikor segítségre legnagyobb szükség volt, megjelenik báró Wesselényi Miklós, az árvizi hajós. Füstös szu-

rok-fáklyák lobogó lángjánál mentette ki a roskadozó házakból a síró asszonyokat, félholtra vált embereket.

Wesselényi Miklós maga írja le emlékei között a nagy veszedelmet s Wesselényi leírása minden reliefnél megdöbbentőbb képet ad a nagy katasztrófáról. Leírja, hogy a mágnások nem ígér akartak menteni. «Munka» közben találkozott egy csónakkal, melyben Csekonics és Dessewffy Aurél ültek.

— Üdvözöllek benneteket — mondta a munkától kipirult arccal — most minden segítő kézre szükség van. Hol fogtok menteni?

Csekonics kelletlenül felelt:

— Ich suche einen Stall für meine Pferde.

S tovább csolnakáztak. Gróf Károlyi György a palotája kapujához köttetett egy nagy hajót. A hajó, amelynek segítségével százak életét lehetett volna megmenteni, ott vesztegelt három napig a palota előtt. A gróf nem engedte, hogy néhány nyomorult ember életét megmentsék vele. Beszélt Wesselényi, mikor csónakjával a Prónay-palota mellett siklott el, megdöbbenvé látta, hogy báró Prónay Albert a legnagyobb veszedelem idején egykedvűen pipázik a palotája balkonján. Wesselényi fölkiáltott hozzá:

— Hát ezt is lehet! Ilyenkor tétlenül pipázni!

A megrovásnak meglett az eredménye, mert Prónay a balkonnól bevonult a belső szobába és ott pipázott. De nemcsak a nagy urak, Pest város magisztrátusa sem sokat törődött vele, hány embert pusztit el a katasztrófa. Csak két tanácsnok, Havass és Trattner «buzgólkodtak a mentés körül, a többi csapnivalóan viselkedett» — mondja

Wesselényi.

Persze, mikor a Duna visszavonult medrébe, akkor Pest város tanácsa egyre-másra választotta a diszpolgárokat az árviz körül szerzett érdemeik elismeréséül. Diszpolgár lett Lónyay János, Feiler Ferenc bécsi polgár, Festetich Gusztáv császári kamarás, Fűskuti Landerer Lajos könyvnyomdász, Kleé József bécsi építőmester, Sprenger Pál bécsi építőmester, Wissgrill Mátyás bécsi udvari ácsmester, Saphir Móric, a híres humorista, aki Bäuerle Adolf bécsi íróval a vízkárosultak javára segítséget gyűjtött, Scherz Fülöp pozsonyi polgár, gróf Zichy Károly, báró Podmaniczky János, gróf Szápáry Ferenc, Liszt Ferenc hegedűművész, aki hangversenyeket adott a károsultak javára; Krajnik Imre helytartó tanácsi fogalmazó, báró Ditrich Manó tábornok, helytartó, Schmerling Károly tábornok és osztályparancsnok, gróf Vécsey Ágost, a magyar testőrség parancsnoka, Czapka Ferenc Bécs város polgármestere.

Csak báró Wesselényi Miklóst nem tartotta rá érdemesnek a magisztrátus, hogy diszpolgárrá válassza. A polgárság azonban nem hagyta annyiban a dolgot s erélyesen követelte, hogy Wesselényit is válassza diszpolgárrá. A magisztrátus megijedt az erélyes hangtól s négy esztendővel az árviz után Wesselényi Miklóst is Pest város diszpolgárainak sorába iktatta.

Holnap pedig lehull a lepel arról a reliefről, mely fölidézi a multak ködéből Wesselényi Miklóst és a pesti nagy árvizet. És mi, Pest város ünneplő népe ott a Kossuth Lajos-utcában, talán észre sem vesszük, hogy most nemcsak Wesselényit ünnepeljük, hanem ünnepeljük hatalmas ellenfelét, az árvizet is. Igen. Bármilyen különösnek tessék, hálával tartozunk az árviznek, mert nélküle Pest soha-

sem lett volna azzá a nagy, hatalmas, szép városzá, cad-ház mögött volt a hatalmas «uj piac». Ezt ami ma. Nézzünk körül. Tornyos paloták összefo- meg Erzsébet-térnek hívjuk ma. Mennyivel különb góznak, hogy dokumentálják a haladást. E paloták lett volna az új városháza, ha e két hatalmas park közepén építik föl. De hát rajzolni könnyebb, mint építeni. A régi városházát — hiszen tudjuk — csak néhány esztendővel ezelőtt bontották el.

Valami különös véletlen, hogy ennek a haladás- nak most van a százesztendőös születése napja. Most száz esztendeje, hogy megalakult a pesti szépi- tő bizottság, amelyről Patacsich József, Pest város irnoki hivatalának expeditora így számol be:

A' Szépi- tő Bizottság, Ó Cs. Kir. Fő-Hercegsége Országunk Nádor Ispánja felszólítására Hild Épi- tőmester Pest városa regulatiojáról egy Planumot készített, mely 1805-ik esztendőben helybenhagyás végett Ó Felsége eleibe terjesztettvén, 1808-ikban reá a' legkegyelmesebb Királyi Jóváhagyó Válasz meg is érkezett. Ezen Bizottságnak Előüljöje Ó Cs. Kir. Hercegsége Országunk Nádor Ispánja.

József nádor Flórenben és Bécsben töltötte gyermekéveit. Olasz földön szívta magába a szép szeretetét. Jóformán gyerek volt még, amikor a fényes sászari udvarból idekerült hozzánk nádor- nak, ebbe a nagy, neki idegen, neki unalmas fa- laba, Pest-Budára, és — szerelmes lett a mi fő- városunkba. Valami fanatikus vágy vett erőt rajta, hogy hatalmas, szép várost teremtsen ebből a nagy faluból. Így született meg most száz éve a szépi- tőbizottság. Az öreg Hild plánumot dolgozott ki Pest újjáépítéséről. A mai Kossuth Lajos-utca végén ál- lott a «hatvani kapu», legelőször is erre mondták ki a halálos ítéletet. Azután belerajzolták a plá- numba, hogy a «régii városházát» elbontják s a «harmincad ház» helyén építik föl újból. A harmin- cad-ház ott volt, ahol most a Kugler cukros-boltja áll. Előtte terült el a «fával sűrűn beültetett pesti sétatér», ma ennek Gizella-tér a neve. A harmin-

A nádornak a Károly-kaszárnyából átvettelt központi városházával is voltak tervei. A Károly- kaszárnya, vagy amint abban az időben nevezték: «az invalidusok háza» volt a múlt század elején Pest legszebb palotája. Schwartner, az akkori idők öreg statisztikusa, azt írta róla: «Dieses weiland ungarische Hotel Royal des Inwalides, — schöner, als die Kaiserliche Burg in Wien ist». Nos, az invalidusok palotáját azáltal akarta még szebbé tenni a nádor, hogy a szerviták átellenes kertjét, — nádor a királyi palota ablakából nézte, miként dü- amelyek a helyén ma a főposta áll — parkká akarta átalakíttatni.

— Minél több teret, mert megfulladnak egy- házak között. más- tól a házak! — ez volt a jelszó. Az öreg Hild pedig mindent belerajzolt a plánumba s a fiatal nádorral együtt álmodtak a szép, nagy, hatalmas Pestről. A Nemzeti Színházat a Duna partján akar- ták fölépíteni és biztatták a magnásokat, építsenek palotákat ők is. Épült is egy-kettő, — mindegyiket mint egy-egy nagy vívmányt üdvözölték. A mai Gizella-téren építették föl a német színházat és re- doute-tot. A Muzeum háta mögött épült föl a «Nem- zeti Lovagló Oskola, melynek öntött vas garádjá- említését érdemelnek». Mint nevezetességet említi Pa- tacsich Vurm házát, a Duna partján, Valeró selyem fabrikáját a Király-utcában, gróf Cziráky házát a trófának, mely széppé tette Budapestet. Az ünne- p- Hatvani-utcában, Ürményi rézzel fedett házát a hez tornyos paloták, négyemeletes bérházak a Nagypiacon, a gróf Károlyi-familia házát a Kec- keret. Egy hatalmas, nagyváros örök lármája szól keméti-utcában és báró Orczy házát a Király-utcában.

A templomokon és az Ujépületen kívül ezek voltak a régi Pest nevezetességei. József nádor ezekből akart nagyvárost teremteni, de nem sokra ment. Az öreg Hild hiába rajzolta meg a jövő Pest- jének plánumát, a régi Pest nem mozdult ki a he- lyéből. Akkor aztán megunta a Duna a dolgot s elárasztotta Pestet s megmutatta, hogy különb esz- tétikus, mint a nádor. Négyezerkésztáztövennégy háza volt Pestnek 1838-ban s négyezer közül csak ezret hagyott épen a Duna. A Gizella-téren épített gátakat szakította át elsőben, aztán nekiment a német színháznak, de azzal még a Duna sem birt. Otthagyta, ment tovább. S a piszkos hullámok végiggázoltak ezen a szerencsétlen városban s el- söpörtek mindent, ami gyöngén állott a lábán. József hűng a királyi palota ablakából nézte, miként dü- új utcákat és parkoknak való helyeket a düledező házak között.

Negyednapra megelégette a mulatságot a Duna s mint aki dolgát jól végezte: szépen visszavonult a medrébe.

Tíz esztendő kellett hozzá, míg ismét fel- építették a házakat. De a régi Pest meg- újihodott. Szébb lett, mint volt valaha. S tíz év múlva, 1847-ben — mint aki küldetését befejezte — meghalt József nádor. Az akkori idők krónikásai följegyezték róla, hogy halála előtt az ablakhoz ki- várkozott. A királyi palota ablakából látni akarta még egyszer Pestet, mely megújihodott.

... Holnap délben emléket állítunk a katasz- ... Holnap délben emléket állítunk a katasz- t- a hez tornyos paloták, négyemeletes bérházak a keret. Egy hatalmas, nagyváros örök lármája szól bele a dalosok ünnepi énekébe. És mikor ünnepre

kondul a ferencrendiek tornyában a harang, mintha megmozdulnának a régi idők tanúi: a piaristák rendháza, melyben valaha Heisler generális rezideált, a vármegyeház, mely még a XVII. században épült, a Központi városháza, melyet még Széchenyi és Kolonics érsekek építtettek, az öreg zálogház, mely valaha a klarisszák klastroma volt. Ugy tesszik: jönnek ők is, részt kérnek az ünnepből, beszélni akarnak, de mi modernnek nem értjük őket. A régi kövek beszéde belehal az új város zajába. A tornyos paloták, az épülő házak és az új kövek szavát halljuk csak, mert haladásról beszél.

— Hild, öreg mester, aki száz esztendővel ezelőtt plánomot rajzoltál Pest város regulációjáról: ilyennek álmodtad a mát?!

Pásztor Mihály.